

Az egzisztencializmust lélegeztük magunkba

Az egyetemen – a zűrés hatvanas évek vége felé – még inkább erősödött bennem a szenvedélyes vágy: nehogy elszalasszam az élet *lényegét*, nehogy eltékozzam az életet. Erős okaim voltak erre, amelyek jóval túlmutattak azon a küzdelmen, amely egy nagykorúságot elérő fiú bensőjében dúlt. A „lényeg” eszméjét szinte mindenütt támadták. A levegővel is az egzisztencializmust szívtuk magunkba. Az egzisztencializmus jelentése pedig az volt, hogy „a létezés elsőbbséget élvez a lényeggel szemben”. Vagyis először léteünk, és aztán a létezés révén hozzuk létre a lényegünket. A lényegünket úgy alkotjuk meg, hogy szabadon megválasztjuk, mik legyünk. Nincs semmi külső lényeg, amelyre törekedni vagy amelyhez igazodni érdemes. Nevezzük „Istennek”, „az élet értelmének” vagy „rendeltetésnek” – ez nincs ott, amíg saját bátor létezésünkkel létre nem hívjuk. (Ha az olvasó most homlokát ráncolva azt gondolja: „ez furcsamód úgy hangzik, mint a mai gondolkodás, és most posztmodernizmusnak hívjuk”, ne lepődjön meg! Nincs új a nap alatt, csak folyton mindent újracsomagolunk.)

Emlékszem, amikor egy elsötétített színházteremben ülve az egzisztencializmus színházi helyét elfoglaló „abszurd drámát” néztem. Samuel Beckett *Godot-ra várva* című darabját adták elő. Vladimir és Estragon összetalálkoznak egy fa alatt, és beszélgetnek, mialatt Godot-ra várnak, aki sosem jön el. A darab vége felé egy fiú meg is mondja nekik, hogy nem jön Godot. Úgy döntenek, elmennek, de aztán mégsem mozdulnak egy tapodtat sem. Nem mennek sehova. Legördül a függöny, és Godot [Isten]⁴ nem jön el.

⁴ Az eredetiben: „God[ot] never comes”, azaz a szerző egyben tömör értelmezését is nyújtja a darabnak: a Godot névben foglalt God (Isten) az, aki nem jön el. – *A ford.*

Ilyennek látta Beckett a hozzám hasonló embereket, akik vártak, kerestek, remélték, hogy megtalálják a dolgok *Lényegét* ahelyett, hogy szabad, gátlástalan létezésükkel létrehoznák a saját lényegüket. Azt sugallta, hogy sehova nem jutunk, ha valamiféle transzcendens Értelmet, Célt vagy Lényegét keresünk.

A seholember

A Beatles *Rubber Soul* (*Gumilélek*) című albuma 1965 decemberében jelent meg. Sorai lenyűgöző erővel fogalmazták meg az egzisztencializmus lényegét az én nemzedékem számára. Az egész talán John Lennon *Nowhere Man* (*Seholember*) című dalában a legegységesebb:

Ő egy valódi seholember
Seholországban üldögélve
tervezi sehol terveit senkinek.
Nincs véleménye,
nem tudja merre tart,
nem olyan egy kicsit, mint te vagy én?⁵

Mámorító idők voltak azok, különösen az egyetemisták számára. És hála Istennek, Ő sem hallgatott. Nem mindenki engedett az abszurd csábításának és a hősiességre való csalogatásának. Nem mindenki adta be a derekát Albert Camus és Jean-Paul Sartre hívó szavának. Még azok a hangok is, amelyek nem az Igazságból fakadtak, tudták, hogy kell lennie valami többnek,

⁵ A fordítás forrása: <https://www.magyar-dalszoveg.hu/lyrics/the-beatles-nowhere-man-rubber-soul>

valami rajtunk kívül állónak, valami nagyobbak, nagyszerűbbnek és olyanak, amiért érdemesebb élni annál, mint amit a tükörben látunk.

A választ, azt fújta már a szél

Bob Dylan reményt sugalló homályos üzeneteket foglalt dalaiba, amelyek éppen azért bizonyultak bombasikernek, mert egy olyan valóságot sugalltak, amely nem várat magára örökké. Megváltoznak a dolgok. Előbb vagy utóbb a lassúak gyorsak lesznek, és az elsőkből utolsók lesznek. És nem azért, mert mi voltunk abszurd sorsunk egzisztenciális urai. Egyszerűen megérintett minket. Ezt éreztük mindnyájan az *Új idők váltják a régít* című dalban.

A türelem véges,
Az átok hathatós,
Felgyorsul majd
Az, aki lassú most,
Mire a mán
A holnap túllapoz,
Ez a rend
Semmit se számít.
Az elsőkből akkorra
Utolsó lesz,
Mert új idők váltják a régít.⁶

Az egzisztencialistákat bizonyára felettébb bosszantotta, amikor azt hallották, hogy Dylan, talán tudtán kívül, lesöpri az

⁶ Barna Imre fordítása.

ő „minden mindegy” relativizmusukat arcátlanul megismételt „A választ... a választ” mondatával a *Mit fúj a szél* című slágerben.

Hányszor kell nézni fölfelé,
Hogy előderengjen az ég?
És meddig füleljen, aki csupa fül,
Hogy meghallja: jajgatnak épp?
És hány újabb hulla döbbsenti rá,
Hogy hullákból most már elég?
Ha válasz kell, hallgasd, hogy mit fúj a szél,
Csak hallgasd, hogy mit fúj a szél.⁷

Hányszor nézhet fel az ember úgy, hogy nem látja az eget? Van ég, amit látni lehet. Lehet, hogy tízezerszer felnézünk, és azt mondjuk, nem látjuk. De ez semmilyen hatással nincs az ég objektív létezésére. Az ott van. És egy napon meg fogjuk látni. Hányszor kell felnézni, míg meglátjuk? Van rá válasz. A válasz, a válasz nem olyasmi, amit mi találunk ki vagy hozunk létre. El-döntik helyettünk. Rajtunk kívül áll. Valós, objektív és szilárd. Egy napon meghalljuk. Nem mi hozzuk létre. Nem mi határo-zzuk meg. Eljön hozzánk, és előbb-utóbb igazodni fogunk hozzá, vagy meghajlunk előtte.

Ezt hallottam ki Dylan dalából, és minden porcikám azt mondta rá: Igen! Van válasz, nagybetűs Válasz! Ha ezt elszalasz-tom, az elpazarolt életet jelent. Ha megtalálom, akkor egységes Választ nyerek az összes kérdésemre.

A zöld dombon kanyargó barna ösvény a konyhai táblácskán-kon – a hatvanas években végig – az intellektuális ostobaság édes csapdái között kígyózott. Ó, milyen bátornak tűnt nemzedékem,

⁷ Barna Imre fordítása.

amikor az ösvényről letérve egyenesen a csapdába lépett! Volt, akinek még dicsekedni is volt mersze: „Én a szabadság útját választottam! Létrehoztam a saját létezésemet. Leráztam magamról a régi törvényeket. Nézzétek a szétzúzott lábamat!”

A hosszú hajú, térdnadrágos ember

Isten azonban kegyelmesen sürgető figyelmeztető táblákat helyezett el az út mentén. 1965 őszén Francis Schaeffer tartott egyhetes előadássorozatot a Wheaton Egyetemen, 1968-ban ebből lett a *The God Who Is There (Az Isten, aki van)* című könyv.⁸ A cím jól érzékelteti az alapfelvetés döbbenetes egyszerűségét. Isten létezik. Nem *idebent*, az én vágyaim által meghatározva és alakítva. Isten *ott kint létezik*. Objektív. Abszolút valóság. Ami nekünk valóságnak tűnik, az mind Istentől függ. Teremtés van és Teremtő, semmi más. A teremtés pedig minden értelmét és célját Istentől kapja.

Ez egészen lenyűgöző útjelző tábla volt. Maradj az objektív igazság útján! Így elkerülheted életed eltékozlását. Maradj azon az úton, amelyen buzgó igehirdető apád is haladt! Ne feledkezz meg a konyhai táblácskáról! Komoly intellektuális bizonyítékokat hallottál arról, hogy az egzisztencializmus bevetetlen ugarán csak elpazarolnád az életet. Maradj az úton! Van Igazság. Van értelme, célja és lényege mindennek. Csak keress tovább! Rá fogsz találni.

⁸ Schaeffer profetikus életműve hihetetlenül aktuális ma is. Szeretettel biztatom minden olvasómat, hogy legalább egy könyvet olvasson el Schaeffertől. A „legegjobbmal” érdemes kezdeni: *The Francis A. Schaeffer Trilogy: The God Who Is There, Escape from Reason, and He Is There and He Is Not Silent* (Wheaton, Ill.: Crossway Books, 1990). Magyarul is elérhető az *Ő létezik és nem hallgat* című, mely a stuttgarti Evangéliumi Kiadó gondozásában jelent meg, 1992-ben.